

Članki in razprave

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 327(436+497.4):94(497.4Maribor)"1918/1919"

Prejeto: 1. 10. 2013

»Es gibt einen Meister über alle irdische Maister«. Avstrijski odzivi na Maistrov prevzem oblasti v Mariboru in na Spodnjem Štajerskem v letih 1918–1919

GREGOR JENUŠ

doktor zgodovinskih znanosti, arhivist

Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: gregor.jenus@gov.si

IZVLEČEK

Avtor v prispevku obravnava odnos in odzive avstrijske politike na dejanja generala Rudolfa Maistra v prevratnem obdobju ob koncu leta 1918, potem ko je v Mariboru in na Spodnjem Štajerskem prevzel oblast in začel domnevno moralno diskreditacijo in pravno diskriminacijo nemškega prebivalstva na Spodnjem Štajerskem. Pri tem predstavlja mednarodne okoliščine Maistrovih akcij, odmeve nanje v avstrijskem in slovenskem tisku ter poskuse izrabljanja žrtev nacionalnih trenj med Nemci in Slovenci med pariško mirovno konferenco za propagandne namene.

KLJUČNE BESEDE: Rudolf Maister, Maribor, Spodnja Štajerska, Nemci, Slovenci, prevratno obdobje, pariška mirovna konferenca

ABSTRACT

*AUSTRIAN RESPONSE TO MAISTER'S TAKEOVER IN MARIBOR AND LOWER STYRIA
IN 1918-1919*

The author discusses the attitude and the response of the Austrian politics to Rudolf Maister's actions at the revolutionary end of the year 1918 after he had seized power in Maribor and Lower Styria and had supposedly began to morally discredit German population in Lower Styria and legally discriminate against it. The author sheds light on international circumstances in which Maister took over the authority in Maribor and on the response that his actions received in Austrian and Slovenian press. During Paris Peace Conference some attempts were also made to use the victims of national tensions between the Germans and the Slovenes for the purposes of propaganda.

KEY-WORDS: Rudolf Maister, Maribor, Lower Styria, Germans, Slovenes, revolutionary period, Paris Peace Conference

Slovenci so z razglasitvijo *Države Slovencev, Hrvatov in Srbov* (dalje: Država SHS) 29. oktobra 1918 dočakali več desetletij želeno osamosvojitve izpod habsburške oblasti in odprli novo poglavje narodne zgodovine.¹ Odločitvam *Narodnega sveta SHS v Zagrebu* in *Narodnega sveta za Slovenijo in Istro* (dalje: *Narodni svet*) v Ljubljani je sledilo manifestacijsko zborovanje, na katerem sta bili razglašeni odcepitev slovenskega etničnega ozemlja od avstro-ogrške monarhije in združitev s preostalimi Jugoslovani, ki so v njej živeli, v novo jugoslovansko državo. Slavje je imelo značilnosti narodnega praznika in je bilo odmevno v slovenskem tisku. Spremljali so ga izjemno čustveni slogani.

*Tisoč dvesto let smo trpeli in čakali kedaj pride oni veliki dan odrešenja. Danes je dan svobode, narodni praznik, praznik naroda, ki je dolgo čakal ustanjaja.*²

Vladimir Ravnihar je v svojih spominih zapisal, da so Slovenci zrasli v samozavesten narod in so zato imeli pravico o svoji prihodnosti odločati sami.³

*Iz preprostega rodu je zrasel v narod, pridobivši si vse atribute, ki mu gredo kot takemu. Po pravici sme tedaj zahtevati, da je na svoji zemlji gospod, da suveren, svoboden sam odloča o svoji usodi.*⁴

Prvi koraki za to narodno avtonomijo so bili strojeni že 16. septembra 1918, ko je bil ustanovljen *Narodni svet*. V razmeroma kratkem času je »krovnna organizacija« s sedežem v Ljubljani začela dobivati tudi svoje pokrajinske odseke. *Narodni svet za Koroško* je bil ustanovljen 19. septembra 1918, konec meseca pokrajinski odsek na Štajerskem.⁵ *Narodni svet za Štajersko* je bil ustanovljen 28. septembra 1918. Tega dne se je izoblikoval njegov odbor: predsednik je postal dr. Karel Verstovšek, profesor na mariborski klasični gimnaziji ter državni in deželni poslanec, podpredsednik dr. Franjo Rosina, odvetnik, predsednik mariborske Slovenske čitalnice in načelnik mariborske posojilnice, tajnik Fran Voglar, profesor na mariborski klasični gimnaziji, blagajnik dr. Franc Kovačič, profesor mariborskega bogoslovja. In ravno *Narodni svet za Štajersko* je bil po vzpostavitvi Drža-

ve SHS in ustanovitvi *Narodne vlade SHS v Ljubljani* 31. oktobra 1918 glavni »mehanizem«, ki je novi slovenski oblasti omogočal vzpostavlanje slovenske lokalne uprave na Spodnjem Štajerskem.⁶

Križem rok pa niso stali tudi avstrijski državni organi. Sočasno s slovenskimi manifestacijami in slavji so se tudi avstrijski državni organi v skladu z napovedmi cesarja Karla I. s 16. oktobra 1918⁷ pripravljali na spremembe. Graški deželni zbor je tako 29. oktobra 1918 vsem mestnim občinam in uradniškim službam na Spodnjem Štajerskem posredoval navodilo, v katerem jih je pozival, naj bodo v času avstrijske »tranzicije« posebno pozorni, da ne bi bilo nevarnega opuščanja ali zanemarjanja uradniškega dela. »V najvišjem manifestu je posebno izpostavljeno, da morajo do dokončne izvedbe preoblikovanja vse obstoječe ustanove, ki delujejo v javno dobro, ostati nespremenjene.« Neumno bi namreč po njihovem mnenju bilo, če bi bili zaradi še nedorečenih in nepreizkušenih delovnih metod nemški interesi ogroženi. Iz posredovanega navodila je mogoče razbrati, da deželna uprava Štajerske ni imela velikega zaupanja, da bodo ustavne spremembe v Avstriji prinesle velik uspeh ali da bo monarhija res razdeljena na nacionalne države.⁸

30. oktobra 1918 je mariborski nemški mestni svet sklenil, da Maribora in s tem tudi Spodnje Štajerske ne bo predal brez boja.⁹

⁶ PAM, fond Narodni svet za Štajersko, Zapisnik ustanovne seje Narodnega sveta za Štajersko, 26. september 1918, str. 1.

⁷ Cesar Karel I. je bil oktobra 1918 prisiljen popustiti pritiskom antante ter nenemških narodov monarhije in jim je 16. oktobra 1918 poskušal ustreči z deklaracijo »Mojim zvestim avstrijskim narodom«, v kateri je obljubil možnost preoblikovanja avstrijskega dela monarhije po federativnem državnem ključu. Avstrijske narode je v ta namen pozval k ustanovitvi narodnih odborov, sestavljenih iz državnozborskih poslancev posameznih narodov. Ti naj bi odtelej imeli nadzor nad deželno upravo. Madžarska polovica monarhije v na novo preoblikovano državo ne bi sodila, ampak bi jo kot po številnih prejšnjih načrtih z monarhijo vezala le habsburško-lotarinška dinastija. Glej: »Naznanilo cesarjevega manifesta«, *Slovenec*, 17. oktober 1918, št. 239, 1; »Cesarjev manifest! Mojim zvestim avstrijskim narodom!«, *Slovenec*, 18. oktober 1918, št. 240, str. 1; Bister: *Majestät, es ist zu spät*, str. 312.

⁸ PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 2 – Dokumenti o prevratu leta 1918, Vzdrževanje obstoječih ustanov med ustavnopravno preosnovno Avstrije, 29. oktober 1918, 351pr/1918, str. 1–2.

⁹ PAM, fond Mestna občina Maribor, AŠ 49 – Ovoj Sejni spisi 1918, seja mestnega sosveta, 30. oktober 1918, str. 3–4; Ude: Boj za Maribor in štajersko Podravje, str. 121, 122. PAM, fond Mestna občina Maribor, AŠ 49 – Ovoj Sejni spisi 1918, seja mestnega sosveta, 30. oktober 1918, str. 3–4.

¹ PAM, fond Mestna občina Maribor, AŠ 49 – Ovoj Sejni spisi 1918, seja mestnega sosveta, 30. oktober 1918, str. 3; Ude: Boj za Maribor in štajersko Podravje, str. 121, 122.

² »Dan svobode«, *Slovenec*, 19. oktober 1918, št. 249, str. 1.

³ Ravnihar: *Mojega življenja pot*, str. 272.

⁴ Prav tam.

⁵ Jerič: Narodni svet, str. 147; prim: *Slovenska novejša zgodovina I*, str. 166.

Svobodno izvoljeno občinsko zastopstvo nemškega mesta Maribor [...] [je] torej, na podlagi od predsednika Wilsona določene pravice samoodločbe narodov, [izjavilo, da je] mesto Maribor skupno z nemško in gospodarsko mu pripadajočo okolico sestavi del novoustanovljene nemške avstrijske države [...]»¹⁰

Mariborski nemški mestni svet se je v tej izjavi skliceval na pravico narodov do samoodločbe, ki jo je ameriški predsednik Wilson ponudil narodom habsburške monarhije januarja 1918. Ker je po podatkih zadnjega avstrijskega ljudskega štetja iz leta 1910 v Mariboru živelo več kot 80 odstotkov prebivalstva z nemškim govornim jezikom, so zahtevali in tudi pričakovali, da bo mesto z njegovo okolico pripadlo Republiki nemški Avstriji.¹¹

Položaj v Mariboru se je konec oktobra in v začetku novembra 1918 s tem še bolj zapletel, saj sta oblast nad mestom in Spodnjo Štajersko zase zahtevali dve državi, Država SHS in Republika nemška Avstrija.¹²

Ob *Narodni vladi SHS v Ljubljani* je bil predstavnik slovenske oblasti na Spodnjem Štajerskem *Narodni svet za Štajersko*, ki je s strani vlade dobil nekatera izvršna pooblastila, vendar pa so bila le-ta sporna, ali pa bi jih bilo potrebno prenesti na druga upravna telesa. Oteževalna okoliščina je bila tudi ta, da so v Mariboru ostali vsi civilni organi, izvoljeni in imenovani še v monarhiji, med njimi mestni občinski svet, okrajni svet in sodišče ter orožništvo, trdno v nemških rokah. Posebej pomembno in odločilno je bilo vprašanje vojaške oblasti in pripadnosti vojaških formacij na območju Maribora in Spodnje Štajerske.¹³

Časnik *Slovenski narod* je 31. oktobra 1918 zapisal, da je slovenska mladina s petjem pozdravila ustanovitev nove jugoslovanske države in bila pri tem deležna grobega ravnanja nemškega orožništva. Časnik je protestiral proti ravnanju mariborskih Nemcev, saj so istega večera po mestu 'demonstrirali' tudi pripadniki nemške mladine, ki so celo uničevali mestno lastnino, vendar proti njim ni bil sprožen noben postopek.¹⁴

V torek je gruča slovenske mladine zvečer po mariborskih ulicah dala duška svojemu čustvovanju ter zapela tudi pred gledališčem slovensko pesem. Vse se je izvršilo dostojno. [...] Vse drugače se je obnašala nemška mladina, ki je razbila šipe na slovenski gostilni 'Pri jagnetu', nadalje na škofiji, tiskarni, kjer so padli proti oknom tudi ostri strelji. Edini pravi odgovor bi bil, da Narodni svet prevzame oblast čez mesto ter zajamči red v jugoslovanskem Mariboru.»¹⁵

Narodni svet za Štajersko je na seji 31. oktobra 1918 sicer trdil, da ima razmere v mestu pod nadzorom, kljub vsemu pa je protestiral, ker je nemški mestni svet obračunaval s slovenskim prebivalstvom, proti nemškemu prestopnikom pa ni posredoval.¹⁶

29. in 31. oktobra 1918 je *Narodni svet za Štajersko* skušal nastopiti v imenu Države SHS proti nemško opredeljenemu občinskemu svetu Maribora, nemškemu *Narodnemu svetu za Spodnjo Štajersko* in avstrijskim oblastem.¹⁷ Major Rudolf Maister, poveljnik 26. črnovojniškega okrožja v Mariboru, ki se je udeleževal sej *Narodnega sveta za Štajersko*, se je na teh zasedanjih zavzel za odločnejšo politiko do nemštva. Ker so odzivi *Narodnega sveta za Štajersko* bili prepočasni, je začela vojska jemati pobudo v svoje roke.¹⁸

1. novembra je štacijski (mestni) poveljnik, polkovnik Anton Holik, sklical sestanek poveljnikov in nekaterih višjih častnikov mariborskih vojaških enot. Holik, za katerega je bilo samoumevno, da mesto Maribor pripade Avstriji, je sestanek sprva sklical za 10. uro, a ga je potem nepričakovano prestavil na 8. uro zjutraj. Slovenski stotnik Edo Vaupotič je od Holika zahteval, naj se sestanek ne začne, dokler ne bi prispel tudi major Rudolf Maister, ki sicer ni bil obveščen. Ko je ta vendarle prišel na sestanek, je Holik poročal o razsulu vojske in nevarnostih, ki so Mariboru grozile zaradi vračanja večtisočglave množice vojakov skozi mesto. Predlagal je, da bi sprejeli memorandum. V 12 točkah je bilo mogoče videti, da je Maribor dejansko še vedno nemško vplivno območje. Major Maister, ki teh točk ni priznaval, naj bi vstal in protestiral.¹⁹

¹⁵ »Nemški izgredi v Mariboru«, *Slovenski narod*, 31. oktober 1918, št. 256, str. 1.

¹⁶ PAM, fond Narodni svet za Štajersko, Zapisnik ustanovne seje Narodnega sveta za Štajersko, 31. oktober 1918, str. 15, 16.

¹⁷ PAM, fond Narodni svet za Štajersko, Zapisnik seje Narodnega sveta za Štajersko, 29. oktober 1918, str. 11–17.

¹⁸ Hartman: *Rudolf Maister (Znameniti Slovenci)*, str. 94, 95, 117; Hartman: *Rudolf Maister, general in pesnik*, str. 32, 33.

¹⁹ Hartman: *Rudolf Maister*, str. 94, 95, 117; Ude: *Rudolf Maister. Ob 60-letnici bojev; Hartman: Rudolf Maister, general in pesnik*, str. 41; Potočnik: *Zgodovinske okoliščine*, str. 62.

¹⁰ PAM, fond Mestna občina Maribor, AŠ 49 – Ovoj Sejni spisi 1918, seja mestnega sosveta, 30. oktober 1918, str. 3–4.

¹¹ Lipušček: *Ave Wilson*, str. 10–11.

¹² Jenuš: *Štajersko vprašanje*, str. 669–690.

¹³ Mikuš: *Oris zgodovine Slovencev*, str. 64; Hartman: *Rudolf Maister*, str. 33–35.

¹⁴ »Nemški izgredi v Mariboru«, *Slovenski narod*, 31. oktober 1918, št. 256, str. 1; prim. Potočnik: *Zgodovinske okoliščine*, str. 60.

Ne priznavam teh točk! Maribor razglašam za jugoslovansko posest in prevzemam v imenu svoje vlade vojaško poveljstvo nad mestom in vsem Spodnjim Štajerskim!

*Kdor bi se v področju moje oblasti upiral mojim poveljem, pride pred moje vojno sodišče!*²⁰

Narodni svet za Štajersko je Rudolfa Maistra popoldne tistega dne imenoval za generala. S tem je postal pravnomočni poveljnik slovenskih vojaških sil v Mariboru.

Čast nam je, javiti Vam, da smo po dogovoru z dosedanjimi vojaškimi in administrativnimi oblastmi sklenili izročiti Vam poveljstvo tukajšnje vojaške stacije ter vrhovno poveljstvo vsega Narodnemu svetu za Južno Štajersko podrejenega vojaštva.²¹

Naroča se Vam, da nemudoma v celem ozemlju Južne Štajerske ukrenete po svojem ukrepu vse, kar se Vam zdi za ohranitev varnosti osebe in premoženja prebivalstva tega ozemlja potrebno.

*Ob enem se Vam v imenu Narodnega sveta podeli vojaški čin generala in se Vas povabi, da tega dne storite svojo osebno oblubo.*²²

Dr. Karel Verstovšek se je zaradi imenovanja Maistra za generala moral kasneje zagovarjati pred *Narodno vlado SHS v Ljubljani*. Imenovanje je bilo, kot ugotavlja Bruno Hartman, izjemnega pomena. Rudolf Maister namreč tedaj ni bil general in je z imenovanjem preskočil dva čina. Vendar je bilo imenovanje za generala dejansko edini način, na katerega si je lahko Maister zagotovil vojaško poveljstvo nad enotami, ki so tedaj delovale v Mariboru.²³

Maister je na svojo stran pridobil prvo vojaško enoto in uspelo mu je sestaviti še dve s skupaj približno 160 vojaki ter z njimi zasesti večino vojašnic in posamezne strateške točke v mestu.²⁴

Še istega dne je Maister izdal ukaz, s katerim je reguliral svojo vojaško oblast ter zelo korenito posegel v vojaško organizacijo v mestu in na Spodnjem Štajerskem. Tako je že v prvi točki svojega povelja o prevzemu poveljstva objavil, da ga je jugoslovanski *Narodni svet za Štajersko* imenoval za generala in mu zaupal vojaško poveljstvo na območju Spodnje Štajerske proti severu do severne meje okrajnih glavarstev Slovenj Gradec, Maribor, Radgona, obenem pa je prevzel tudi vojaško postajno poveljstvo v Mariboru. »Z vsemi sredstvi, ki so mi na razpolago, (bom) skrbel za mir in red v mestu in sploh in na Spodnjem Štajerskem in čuval zasebno in državno lastnino.«²⁵

Maister je v izdanem povelju zahteval, naj mu vsi polki, poveljstva in ustanove sporočijo število jugoslovanskih častnikov in mož, ki so ostali v svojih vojašnicah. Nemško-avstrijskemu vojaštvu, ki na zasedenem območju ni imelo pristojnosti, je dopustil nastanitev v dravski vojašnici. Tam je moralo biti do 3. novembra do 11. ure pripravljeno na odhod v Lipnico. Poveljnik 47. pešpolka je moral do takrat predati vojašnice jugoslovanski vojaški upravi.²⁶

Sočasno z Maistrovim poveljem se je sestal Mestni svet Mestne občine Maribor na tajni seji. Na njej je župan dr. Johann Schmiderer izpostavil, da so Slovenci mesto Maribor in njegovo okolico opredelili za slovensko nacionalno ozemlje in ga hočejo priključiti novi jugoslovanski državi. Problem, ki ga je mestni svet videl v tem položaju, je bilo vprašanje, kdo je v mestu odgovoren za zagotavljanje javnega reda in miru. Svetnik Heinrich Wastian je pripomnil, da mu je dr. Karel Verstovšek, predsednik *Narodnega sveta za Štajersko*, v pogovoru zatrdil, da bi lahko slovenske policijske enote v razmeroma kratkem času prevzele nadzor nad mestom, to pa je občina zavračala, saj je na vsak način hotela za javni red in mir skrbeti z obstoječimi, torej nemškimi enotami.²⁷

Mariborski podžupan dr. Karel Nasko je dejstvo, da je *Narodni svet za Štajersko* imel v Mariboru svoje lastne vojaške enote, označil za velik problem. Maistra je namreč ocenjeval za samodržca, saj naj bi mesto samovoljno razglasil za slovensko, prav tako pa naj bi brez pravne podlage prepovedal in 'zaprl' nemške vojaške enote. Mariborska nemška mestna

²⁰ PAM, fond Prevratni dogodki na Slovenskem Štajerskem, AŠ 5, Poročilo o dogodkih 1. novembra 1918, str. 224; Hartman: *Rudolf Maister*, str. 94–95, 117; Hartman: *Rudolf Maister, general in pesnik*, str. 41; Potočnik: *Zgodovinske okoliščine*, str. 62.

²¹ Slavič: *Državni prevrat v mariborski oblasti*, str. 227.

²² Prav tam.

²³ PAM, fond Narodni svet za Štajersko – Ovoj 1 – Prvo povelje generala Rudolfa Maistra, 1. november 1918, 1/109, str. 1, 2; Hartman: *Rudolf Maister*, str. 94, 95, 117; Slavič: *Državni prevrat v mariborski oblasti*, str. 227.

²⁴ PAM, fond Narodni svet za Štajersko – Ovoj 1 – Prvo povelje generala Rudolfa Maistra, 1. november 1918, 1/109, str. 1, 2; Slavič: *Državni prevrat v mariborski oblasti*, str. 227; Ude: *Boj za severno mejo*, str. 184–186.

²⁵ PAM, fond Narodni svet za Štajersko – Ovoj 1 – Prvo povelje generala Rudolfa Maistra, 1. november 1918, 1/109, str. 1.

²⁶ PAM, fond Narodni svet za Štajersko – Ovoj 1 – Prvo povelje generala Rudolfa Maistra, 1. november 1918, 1/109, str. 1; PAM, fond Prevratni dogodki na Štajerskem, AŠ 1, Ukaz o vojaški oblasti, pr2037; Hartman: *Rudolf Maister, general in pesnik*, str. 44.

²⁷ PAM, fond Mestna občina Maribor, AŠ 49 – Ovoj Sejni spisi 1918, seja mestnega sosveta, 1. november 1918, str. 1, 5, 6.

oblast tako ni imela nobenih varnostnih enot za zaščito mesta. Prav tako je Nasko poudaril, da so Slovenci samovoljno določili ozemlje, na katerem naj nemška vojska ne bi smela delovati. Menil je, da tudi Slovenci ne bi smeli imeti pravice v Mariboru imeti nastanjenih lastnih vojaških enot, če bi bile nemške enote izgnane iz mesta. Mestni svetnik Heinrich Wastian ga je v tej domnevi poskušal pomiriti, saj je menil, da dokončnega dogovora o vprašanju, ali smejo nemške enote 47. pešpolka ostati v mestu ali ne, še niso sprejeli. Mariborski nemški mestni svet se je zato na seji odločil, da zaradi negotovih varnostnih razmer Maribor potrebuje lastne vojaške enote, zato naj bi se župan dr. Johann Schmiderer povezal z vojaškim poveljstvom in dosegel, da bi vsaj del nemških vojakov lahko ostal v mestu za zaščito nemotene delovanja nemške mestne uprave.²⁸

Ožji občinski odbor, v katerem so bili župan dr. Johann Schmiderer, podžupan dr. Karel Nasko in dr. Ernst Mravlag, je na seji 4. novembra 1918 mariborski občinski svet obvestil, da so 2. novembra predstavnike *Narodnega sveta za Štajersko* seznanili s tem, da bo za zaščito mesta in vzdrževanje javnega reda in miru ustanovljena mestna varnostna straža ali Schutzwehr. Istega dne so nemškimi vojaškimi enotam posredovali tudi oklic in jih prosili za sodelovanje. Za zagotavljanje javnega reda in miru naj bi mestna občina potrebovala okoli 1.000 mož. Mestni svetnik Franz Bernhard je odločitev župana in podžupana pozdravil, saj je bilo v mestu resnično napeto.²⁹

Nevarnost v javnosti narašča, veliko mladostnikov ima orožje, pirotehnične izdelke in druge življenjsko nevarne predmete, s katerimi se podijo po mestu in ogrožajo življenje mestnega prebivalstva. Proti takšnim nevarnostim je obramba resnično potrebna, zato jo podpiram,« je na seji mariborskega mestnega sveta povedal Franz Bernhard.³⁰

Zanimivo je, da je mestna občina v dneh, ko so sami izvajali propagandno delo za vključitev novih prostovoljcev v enote Schutzwehrrja, *Narodni vladi SHS v Ljubljani* nenehno pošiljala pritožbe, češ da slovenska vojaška oblast izvaja nedovoljeno mobili-

zациjo. General Maister je namreč 9. novembra 1918 dal objaviti mobilizacijski oklic v slovenskem in nemškem jeziku.³¹

Konec je vojske. Dobili smo novo, prosto in čvrsto domovino Jugoslavijo. S tem pa še ni konec težav. Valijo se armade vseh narodnosti domov. Oni tisoči, ki gredo skozi naše kraje, kradejo, požigajo in ropajo. Tudi do pobojev je že prišlo. Zato je naša sveta dolžnost, da branimo svojo domovino, premoženje in življenje naših ljudi.

*Zglasiti se morajo brez izjeme vsi, naj so služili pri infanteriji, artileriji, kavaleriji ali pa kakem drugem, kakorkoli imenovanem poveljstvu.*³²

General Maister je medtem že žel posledice pritožb nemških političnih krogov iz Maribora in Spodnje Štajerske zaradi po njihovem mnenju neupravičeno objavljenega mobilizacijskega ukaza. *Narodni svet za Štajersko* je na seji 11. novembra 1918 razpravljal o oklicu generala Maistra in se odločil, da sestavi poseben obrambni odbor, ki naj bi se povezal z generalom Maistrom in koordiniral narodno obrambo na Spodnjem Štajerskem. Reakcija *Narodne vlade SHS v Ljubljani* na seji dan kasneje, 12. novembra 1918, je bila, da je vsem okrajnim glavarstvom na Spodnjem Štajerskem posredovala obrazložitev Maistrovega mobilizacijskega ukaza in izrekla vrsto kritik na račun njegovega ravnanja. Tako naj bi se morali oglašiti le vsi zdravi vojaki in ne vsi moški med 18. in 50. letom starosti, prav tako pa naj bi bili iz mobilizacijskega oklica izvzeti vsi uslužbenci javnih obratov, železnic, invalidi itd. Na seji *Narodne vlade SHS v Ljubljani* so se odločili, da naj bi dr. Lovro

²⁸ PAM, fond Mestna občina Maribor, AŠ 49 – Ovoj Sejni spisi 1918, seja mestnega sosveta, 1. november 1918, str. 6–9; PAM, fond Mestna občina Maribor, AŠ 49 – Ovoj Sejni spisi 1918, seja mestnega sosveta, 4. november 1918, str. 1; Ude: Rudolf Maister. Ob 60-letnici bojev, str. 376.

²⁹ PAM, fond Mestna občina Maribor, AŠ 49 – Ovoj Sejni spisi 1918, seja mestnega sosveta, 4. november 1918, str. 1; Hartman: *Rudolf Maister, general in pesnik*, str. 51; Potočnik: *Zgodovinske okoliščine*, str. 67.

³⁰ PAM, fond Mestna občina Maribor, AŠ 49 – Ovoj Sejni spisi 1918, seja mestnega sosveta, 4. november 1918, str. 2.

³¹ PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 2 – Dokumenti o prevratu leta 1918, Ovoj Schutzwehr, letaki z mobilizacijskim ukazom, 27552/1/1918; PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 2 – Dokumenti o prevratu leta 1918, Ovoj Schutzwehr, Pritožba vojaškemu uradu, 11. november 1918, 27552/5/1918; PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 2 – Dokumenti o prevratu leta 1918, Ovoj Schutzwehr, Pritožba vojaškemu uradu, 12. november 1918, 27552/5/1918; PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 2 – Dokumenti o prevratu leta 1918, Ovoj Schutzwehr, Pritožba Narodni vladi SHS v Ljubljani, 13. november 1918, 27552/6/1918; »Protest gegen die südslawische Mobilisierung« *Marburger Zeitung*, 17. novemeber 1918, št. 265, str. 2.

³² PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 2 – Dokumenti o prevratu leta 1918, Ovoj Schutzwehr, Mobilizacijski poziv – Statsbürger! Südslawen, 9. november 1918, 27552/1918; PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 2 – Dokumenti o prevratu leta 1918, Ovoj Schutzwehr, Mobilizacijski poziv – Statsbürger! Südslawen, 9. november 1918, 27552/1918; Hartman: *Rudolf Maister, general in pesnik*, str. 53; Potočnik: *Zgodovinske okoliščine*, str. 70.

Pogačnik generala Maistra pozval na pogovor, v katerem naj bi razložil svoje ravnanje.³³

Kljub nemškimi protestom zoper slovensko organizacijo vojaških čet, se je število vojakov v nemški gardi nenehno večalo, tako da je 23. novembra 1918 njihova posadka štela že 1.500 mož in 100 oficirjev. Takšno stanje je vse bolj ogrožalo varnost v mestu in slovenske interese. Že pred 20. novembrom 1918 se je namreč vse pogosteje širila vest, da naj bi mariborski Nemci pripravljali demonstracije, s katerimi so hoteli v najkrajšem možnem času ponovno prevzeti oblast v mestu.³⁴

Narodni svet za Štajersko in Narodna vlada SHS v Ljubljani sta takšno ravnanje mariborskih Nemcev želela na vsak način preprečiti. Veliko število slovenskih vojakov, ki jih je Maister mobiliziral in oblikoval v vojaške enote, dobra razmestitev po mestu in okolici, podrobno izoblikovan načrt ter tudi soglasje *Narodne vlade SHS v Ljubljani*, so bili dobra priprava za razorožitev Schutzwehrrja. Akcija se je začela 23. novembra 1918 ob štirih zjutraj. Končana je bila v 47 minutah, natančno po načrtu in brez večjih incidentov. Razorožitev mariborskega Schutzwehrrja je bila tako druga velika zmaga Maistra nad Nemci v boju za Maribor.³⁵

*'Schutzwehr' mesta Maribor je obstojala večinoma žal iz takšnih elementov, da nisem mogel več zaupati tej naredbi Vašega blaga in življenja. Na straži stojči udje mestne 'Schutzwehr' so sami plesnili, ropali, streljali na ljudi in so tako tvorili ne več 'Schutzwehr', temveč deloma drhal, ki se je moramo bati.*³⁶

³³ PAM, fond Narodni svet za Štajersko, Zapisnik seje Narodnega sveta za Štajersko, 11. november 1918, str. 33; PAM, fond Narodni svet za Štajersko, Zapisnik seje Narodnega sveta za Štajersko, 13. november 1918, str. 41; Ribnikar: *Sejni zapiski, I. del*, str. 100; Hartman: *Rudolf Maister, general in pesnik*, str. 57.

³⁴ PAM, fond Narodni svet za Štajersko, Zapisnik seje Narodnega sveta za Štajersko, 21. november 1918, str. 63.

³⁵ PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 2 – Dokumenti o prevratu leta 1918, Vdor vojaštva v uradne prostore na rotovžu, 23. november 1918, 27990/1918; »Mariborska mestna straža razorožena«, *Slovenski narod*, 25. november 1918, št. 279, str. 1; »Kundmachung«, *Marburger Zeitung*, 23. november 1918, št. 270, str. 4; »Auflösung und Entwaffnung der Marburger Schutzwehr«, *Marburger Zeitung*, 24. november 1918, št. 271, str. 3–4; »Der 23. November 1918«, *Marburger Zeitung*, 24. november 1918, št. 271, str. 4; »Hartman: *Rudolf Maister, general in pesnik*, str. 58, 59; Potočnik: *Zgodovinske okoliščine*, str. 82–88; Ude: Rudolf Maister. Ob 60-letnici bojev, str. 377; Slavič: Državni prevrat v mariborski oblasti, str. 235.

³⁶ »Von der Aufgelösten marburger Schutzwehr«, *Marburger Zeitung*, 27. november 1918, št. 273, str. 2; »Die Vorgänge in der Südlichen Steiermark und die Steirischkandesver-

General Maister je opozoril, da je mestno občino z županom dr. Schmidererjem večkrat pozval, naj omeji »divjanje« enot Schutzwehrrja, a da so bili vsi poskusi zaman. Poudaril je, da ukrepa razorožitve ni usmeril proti mestnemu prebivalstvu, ampak izključno proti tistim, ki so ogrožali red in mir v mestu. Ob nastopu svoje službe je namreč Maister obljubil, da bo skrbel za javni red in mir.³⁷

S svojim ravnanjem je Maister med Nemci na Štajerskem nedvomno veljal za izjemno nezaželen element. Že 15. novembra 1918 je *Urad za zunanje zadeve Republike nemške Avstrije* vložil protestno noto proti generalu Maistru, ker je ta izvedel mobilizacijo, ki naj bi zajemala tudi Nemce živeče na območju Spodnje Štajerske, to pa naj bi bilo po mednarodnem pravu prepovedano. Ker je poleg Države SHS tudi Republika nemška Avstrija izrazila željo po vključitvi območja Maribora, Ptuja in Celja (v najširšem smislu Spodnje Štajerske) v okvir svoje države, je bilo potrebno počakati mednarodno odločitev o lastništvu omenjenih območij.³⁸

Prav negotovi mednarodni položaj glede vprašanja, komu pripada Spodnja Štajerska, je bil vzrok, da je slovenska oblast v Ljubljani tudi po nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev 1. decembra 1918 zavlačevala pri prevzemu oblasti in odstitvi nemškega mestnega zastopa. Šele 13. decembra 1918 je *Narodna vlada* v Ljubljani na 33. seji izdala sklep: »Gerentom mestne občine v Mariboru se imenuje za začasno okrajni komisar dr. Vilko Pfeifer v Krškem.«³⁹ Novica o tem, da je dr. Vilko Pfeifer prevzel občinske posle, ni bila objavljena v *Uradnem listu narodne vlade SHS v Ljubljani* vse do 23. decembra 1918.⁴⁰

Zato ne preseneča, da je dr. Pfeifer s prevzemom poslov v Mariboru počakal in v mesto ni prišel pred

sammlung«, *Deutsche Wacht*, 7. december 1918, št. 49, str. 1, 2; »Maribor v slovenskih rokah«, *Slovenec*, 23. november 1918, št. 269, str. 2; »Kako je prišel Maribor v slovenske roke«, *Slovenec*, 25. november 1918, št. 270 a, str. 2; »Belo-zelena garda v Mariboru razorožena«, *Slovenski gospodar*, 25. november 1918, št. 48, str. 1; prim. Slavič: Državni prevrat v mariborski oblasti, str. 336; Ude: Rudolf Maister. Ob 60-letnici bojev, str. 377.

³⁷ »Maribor v slovenskih rokah«, *Slovenec*, 23. november 1918, št. 269, str. 2; »Kako je prišel Maribor v slovenske roke«, *Slovenec*, 25. november 1918, št. 270a, str. 2; »Belo-zelena garda v Mariboru razorožena«, *Slovenski gospodar*, 25. november 1918, št. 48, str. 1.

³⁸ »Die Nationalversammlung über die Grenzen Deutschösterreichs«, *Marburger Zeitung*, 16. november 1918, št. 264, str. 2; »Zum deutsch – österreichischen Staate gehörig«, *Marburger Zeitung*, 19. november 1918, št. 264, str. 2; Ribnikar: *Sejni zapiski, I. del*, str. 110.

³⁹ Ribnikar: *Sejni zapiski, I. del*, str. 184.

⁴⁰ Naredba poverjeništvu za notranje zadeve, *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 23. december 1918, št. 57, str. 57.

22. decembrom 1918. To je bilo velik očitke javnosti *Narodni vladi SHS v Ljubljani*, saj so bili mnjenja, da se je po nepotrebnem zavlčevalo z uradnim prevzemom oblasti. Očitek je bil toliko bolj razumljiv, če vemo, da je general Maister enote »zelene garde« razorožil že sredi meseca novembra 1918.⁴¹

Med slovensko in nemško oblastjo so bile konec leta 1918 nenehno napetosti. Mariborski župan Johann Schmiderer je bil posebno ogorčen nad načinom, kako je vojaška oblast v mestu opravljala svoje delo, ter zahteval, da se mora njihovo ravnanje nujno spremeniti.⁴²

Ob nenehnih zapletih, ki jih je imela slovenska vojaška uprava z nemškim vodstvom mariborske občinske uprave, ne preseneča, da je bilo konec decembra 1918, za številne zelo pozno, določena razpustitev mariborskega nemškega mestnega zastopa. Konec decembra 1918 je zasedal *Narodni svet za Štajersko*. Pripravil je vse potrebno, da bi v najkrajšem možnem času lahko zgodila tudi predaja političnih oblasti v mestu ob Dravi. Na seji je bilo določeno, da bo dr. Vilko Pfeifer mestne oblasti prevzel 2. januarja 1919, o tem pa so pisno obvestili tudi župana tedaj še nemške občinske uprave dr. Johanna Schmidererja.⁴³ Prav tako pa so pregledali sezname, ki so jih za *Narodni svet za Štajersko* pripravili v oktobru in novembru in so kazali stanje uradništva v mariborskem političnem okraju, ter določili, kateri uradniki bi morali biti zamenjani.⁴⁴

Narodna vlada SHS v Ljubljani je razpustila občinski svet mesta Maribora, ker se ni podvrgel ukrepom odnosno avtoriteti države SHS, in je Narodna vlada SHS mene imenovala vladnim komisarjem z nalogo, da začasno prevzamem in vodim posle mariborskega občinskega sveta.

Prevzel sem danes vodstvo mestnega magistrata v Mariboru.

O tem obveščam prebivalstvo mesta Maribora s pristavkom, da bom po najboljših močeh skušal zadostiti željam in potrebam prebivalstva in se tudi nadejam, da mi bo prebivalstvo brez razlike na stranke in narodnost v svojem lastnem interesu po-

*magalo in zaupalo, in elemente, ki bi hoteli redno uradovanje ovirati, zavračalo.*⁴⁵

Ta oglas vladnega komisarja dr. Vilka Pfeiferja je osrednji mariborski oziroma spodnještajerski nemški časnik *Marburger Zeitung* na zahtevo generala Maistra objavil v slovenskem in nemškem jeziku, s tem pa je mariborskim Nemcem, kot je hotel general Maister, dal vedeti, da so se časi njihove vladavine končali. Maister se je rad pohvalil, da je bila »menda to prva slovenska uradna objava v vsem nemškem listu in zato izredna posebnost, ki je mariborskim Nemcem razkrila prihajajočo usodo mesta.«⁴⁶

Sobivanje slovenskega in nemškega naroda je bilo po koncu vojne napeto.⁴⁷ Obmejno vojaško poveljstvo pod Maistrovim vodstvom se je zato 2. januarja 1919 odločilo za stalen nadzor nemške manjšine. Ker pa naj bi bilo to nemogoče, so določili 21 talcev, ki naj bi do preklica odredbe odgovarjali za 'konformnost' nemške skupnosti v Mariboru. Še istega dne je Republika nemška Avstrija napisala protestno noto in jo je naslovila na *Narodno vlado SHS v Ljubljani*. V njej je zapisala, da je bilo postopanje generala Maistra nesprejemljivo.⁴⁸

V večini primerov je namreč šlo za ugledne mariborske politike ali trgovce, tovarnarje⁴⁹, kot sta bila na primer dr. Ernst Mravlag, dr. Oskar Orosel. Jahn, »zloglasni« urednik časnika *Marburger Zeitung*, pa je moral po nalogu oblasti celo zapustiti Maribor.⁵⁰

Avstrijska vlada je zahtevala izpustitev talcev in zagrozila, da bo tudi sama zapirala Slovence kot talce

⁴⁵ Maister: Prevzem mestne uprave v Mariboru, str. 229.

⁴⁶ »An die Bevölkerung der Stadt Marburg«, *Marburger Zeitung*, 3. januar 1919, št. 2, str. 2; Maister: Prevzem mestne uprave v Mariboru, str. 229.

⁴⁷ »Die grünen Banden«, *Marburger Zeitung*, 3. november 1918, št. 253, str. 2; »Der Zusammenbruch«, *Marburger Zeitung*, 5. november 1918, št. 254, str. 1; »Die neuen Gefahren«, *Marburger Zeitung*, 6. november 1918, št. 25, str. 1; »An die Bevölkerung Marburgs«, *Marburger Zeitung*, 1. januar 1919, št. 1, str. 1; Die Haft des Pfarrers Mahnert, *Marburger Zeitung*, 3. januar 1919, št. 2, letnik 59, str. 3; »Mesto in okrajni zastop Maribor v slovenskih rokah«, *Slovenski gospodar*, 7. januar 1919, št. 2, str. 1; »Veriženje«, *Slovenski gospodar*, 7. januar 1919, št. 2, str. 2. Prim. Potočnik: *Kulturno dogajanje v Mariboru*, str. 143–151.

⁴⁸ »An die Bevölkerung Marburgs«, *Marburger Zeitung*, 1. januar 1919, št. 1, str. 1; »Mesto in okrajni zastop Maribor v slovenskih rokah«, *Slovenski gospodar*, 7. januar 1919, št. 2, str. 1; Potočnik: *Kulturno dogajanje v Mariboru*, str. 143–151.

⁴⁹ Ribnikar: *Sejni zapisniki, I. del*, str. 236, 237.

⁵⁰ »An die Bevölkerung Marburgs«, *Marburger Zeitung*, 1. januar 1919, št. 1, str. 1; Die Haft des Pfarrers Mahnert, *Marburger Zeitung*, 3. januar 1919, št. 2, letnik 59, str. 3; »Mesto in okrajni zastop Maribor v slovenskih rokah«, *Slovenski gospodar*, 7. januar 1919, št. 2, str. 1; »Veriženje«, *Slovenski gospodar*, 7. januar 1919, št. 2, str. 2;

⁴¹ Maister: Prevzem mestne uprave v Mariboru, str. 227.

⁴² PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 2 – Dokumenti o prevratu leta 1918, Pritožba mestnega sveta zaradi postopanja vojaške patrolje, 26. december 1918, 526pr/1918, str. 2; PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 2 – Dokumenti o prevratu leta 1918, Policijsko poročilo o aretaciji, ki jo je izvedla vojaška patrolja, 27. december 1918, 526pr/1918, str. 1–4.

⁴³ Zadavec: *Mestna občina Mariborska*, str. 18.

⁴⁴ PAM, fond Narodni svet za Štajersko, Izkaz javnih funkcionarjev, brez signatur.

na svoji strani, če se to ne bo zgodilo.⁵¹ General Maister je svoje ukrepe opravičeval z neredom, ki so ga povzročali nekateri državi nenaklonjeni »elementi« v mestu. Zato ter zaradi hujskanja proti Kraljevini SHS je za zapahi pristal pastor Ludwig Mahnert. *Narodna vlada SHS v Ljubljani* je delila mnenje, da je general Rudolf Maister s tem, da je v mestu vzel talce, šel predaleč in da »ima na razpolago kulturnejša sredstva, da vzdrži varnost in mir.« *Narodna vlada SHS v Ljubljani* je zato v brzobjavki Dunaj obvestila, da bo general Maister svoj ukrep odpravil v najkrajšem času. General Maister je nemške talce tudi res izpustil, saj je menil, da je ukrep dosegel svoj cilj, vendar je opozoril, da bi, »če bi bilo to potrebno, tudi v bodoče postopal enako strogo.«⁵²

Vlada se je najostreje izrekala proti takšnim dejanjem.⁵³ To je bilo zaradi predvidenega obiska ameriške komisije nujno potrebno. 19. januarja 1919 je pripadnik ameriške komisije, ki je zbirala podatke, relevantne za mirovno konferenco v Parizu, polkovnik Sherman Miles, generala Maistra obvestil, da si bo v zadnjih dneh januarja ogledal dogajanje na demarkacijski črti na Štajerskem. Ogled je bil predviden za 27. januar 1919. V spremstvu Shermana Milesa so bili profesor slavistike z Univerze v Missouriju Robert Kerner,⁵⁴ Milesov adjutant, poročnik Leroy King, v Špilje pa sta z Milesom prispela tudi tajnik graške trgovske zbornice dr. Beran, ki je dobil nalogo prevajalca, in nemški politik iz Radgone dr. Kamnikar. Beran in Kamnikar sta Milesa in njegovo spremstvo vodila vzdolž levega brega reke Mure skozi vasi in kraje, kjer so plapolale vsenemške zastave, saj so na vsak način hoteli zbuditi vtis, da gre za pretežno nemško poselitveno območje. Iz Cmureka in Radgone jih je pot pripeljala v Maribor, tam pa so v pisarni generala Maistra predstavniki slovenske in nemške manjšine dobili priložnost pojasniti svoje zahteve.⁵⁵

Slovenski časniki *Straža*, *Slovenski gospodar*, *Mariborski delavec* in *Slovenec* so bili polni zapisov, v katerih so bili kritični do nemškega prebivalstva. Zapisali so, da so Nemci hoteli v času obiska podpolkovnika Shermana Milesa izvesti zborovanje in protest ter izobesiti nemške zastave. Zavedne Slovence (nemškutarje) so svarili pred akcijami Nemcev, saj naj bi nemški kurirji v Mariboru in okolici začeli zbirati podpise za nekakšno »anketo« o javnem mnenju med prebivalstvom. Njihov namen naj bi bil pred obiskom zbrati čim več podpisov, ki bi dokazovali pranemško naravo mesta in nestrinjanje z ločitvijo mesta od matične avstrijske države, podpise pa nato predati ameriškim odposlancem. Kot je vidno iz takratnih zapisov v časnikih, je bilo zbiranje podpisov zelo dobro pripravljeno. Pripravljene so imeli posebne, na črno-rdečem papirju natisnjene vprašalnike, te pa naj bi jih privrženci izpolnjevali v čim večjem številu.^{56,57}

Vprašanja, zastavljena po navodilu ameriške študijske komisije prebivalstvu Maribora in okolice: Želite, da mesto Maribor in njegova okolica pripadeta nemško-avstrijski državi?

DA ali NE?

Ste slabe volje zaradi okupacije mesta Maribor in njegove okolice s strani Jugoslovanov?

*DA ali NE?*⁵⁸

Teh tiskovin naj bi bilo razdeljenih na stotine. Nekaj sto naj bi jih prišlo tudi v roke slovenskih orožnikov. Namen akcije je bil po mnenju Ivana Senekoviča povsem očiten, saj so mariborski Nemci z akcijo hoteli omajati samozavest Slovencev in njihovo zaupanje vodilnim osebnostim, hoteli so vnesti zmedo med Maistrovo vojaštvo in prikazati, da so pripadniki slovenske ideje zgolj zavedeni.⁵⁹

⁵¹ Ribnikar: *Sejni zapiski*, I. del, str. 237.

⁵² »Die Haft des Pfarrers Mahnert«, *Marburger Zeitung*, 3. januar 1919, št. 2, str. 3; »Mesto in okrajni zastop Maribor v slovenskih rokah«, *Slovenski gospodar*, 7. januar 1919, št. 2, str. 1; »Veriženje«, *Slovenski gospodar*, 7. januar 1919, št. 2, str. 2; Ribnikar: *Sejni zapiski*, I. del, str. 237.

⁵³ Ribnikar: *Sejni zapiski*, I. del, str. 238, 239.

⁵⁴ Robert Kerner je bil profesor slavistike na Univerzi v Missouriju. Študiral je na dunajski univerzi. Po rodu je bil Čeh, njegova družina se je iz Češke preselila v ZDA. Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 59. Dr. Ivan Senekovič je bil leta 1919 v Mariboru nastavljen kot policijski komisar in je dogodke 27. januarja 1919 spremljal kot očividec in udeleženec. Leta 1936 je svoje spomine zbral v dveh prispevkih v Kroniki slovenskih mest, to pa predstavlja neprecenljiv vir za preučevanje tragičnih dogodkov na Glavnem trgu.

⁵⁵ Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 59, 60; Ude: Rudolf Maister. Ob 60-letnici bojev, str. 379.

⁵⁶ »Nemški izgredi v Mariboru«, *Slovenski gospodar*, 30. januar 1919, št. 5, str. 1; »Ponedeljki izgredi v Mariboru«, *Slovenski gospodar*, 30. januar 1919, št. 5, str. 1; »Mariborske tovarne hujskarij in laži«, *Straža*, 24. januar 1919, št. 7, str. 1; »Silovita agitacija proti Jugoslaviji«, *Slovenec*, 24. januar 1919, št. 19, str. 2; »Glasovnice ali izjave«, *Mariborski delavec*, 25. januar 1919, št. 20, str. 1–2; Hartman: *Rudolf Maister*, str. 162, 163.

⁵⁷ Poudariti je potrebno, da je Sherman Miles, ko je obiskal Maribor 27. januarja 1919, zagotovil, da antanta nikoli ni naročila ali dovolila zbiranja takšnih podpisov.

⁵⁸ »Mariborske tovarne hujskarij in laži«, *Straža*, 24. januar 1919, št. 7, str. 1; prim. Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 61.

⁵⁹ PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 4 – Nemške demonstracije 27. januarja 1919, Koncept poročila vladnega komisarja o dogodkih 27. januarja 1919 v Mariboru, 121pr/1919, str. 2; Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 61.

Dogajanje je dalo slutiti, da se Mariboru ne obeta nič dobrega.⁶⁰ General Maister je v dneh pred obiskom ameriške komisije svoje vojake pozival, naj se ne pustijo izzivati nemškemu prebivalstvu.

*Vojaki! Mi se bomo tudi nadalje vzdržali vsakega izzivanja, da pokažemo tudi bodoče svetu, da smo pravi jugoslovanski vojaki, ki v vsakem oziru prekašamo tuje vojaštvo. Tudi nadalje se hočemo držati načela, da ne bomo po nepotrebem prelivali krvi. Toda eno izpostavljam z vso odločnostjo: če bi po hujškanju nemškega lažnivega časopisja in po besedah štajerskega deželnega glavarja dr. [Wilhelma] Kaana vzpodbujeni nemški Volkswehrovci hoteli zopet enkrat napasti naše postojanke, jim bomo z vso energijo in brez vsakega neumestnega prizanašanja za vedno izbili voljo in veselje do takih dejanj. Pozivam vse svoje vrle vojake, da varujete z isto močatostjo in žilavostjo severno mejo naše svete Slovenije, kakor do sedaj in da se zavedate, da gledam jaz in ves jugoslovanski narod s polnim zaupanjem na Vašo veliko in odgovorno domovinsko delo. Stojte kakor skala in branite last in čast domovine!*⁶¹

Avtomobila, s katerim sta se pripeljala podpolkovnik Miles in njegovo spremstvo 27. januarja 1919, sta v Maribor prispela okoli 10. ure dopoldne. Miles se je sestal z generalom Maistrom in predstavniki slovenske oblasti v mestu. Zanimalo ga je predvsem, v čigavih rokah je bila mestna uprava in kdo jo je vodil ter ali je bil prevzem oblasti opravljen brez bojev. Prav tako ga je zanimal tudi način prevzema oblasti severno od Drave, kjer so prevzeme opravljale enote generala Maistra v mesecu novembru 1918.⁶² Srečanja so se zato udeležili večinoma vojaški strokovnjaki, nekaj pripadnikov civilne uprave in delegatov z graških pogajanj za premirje in določitev demarkacijske črte.⁶³

Vest o prihodu Milesa na sedež okrajnega glavarstva v Mariboru se je v mestu razširila kot požar. Po poročanju slovenskih časnikov je takrat prenehalo delati vse nemško nacionalno in socialdemokratsko

opredeljeno osebje v železniških delavnicah. Ljudje so nemudoma začeli zapuščati svoja delovna mesta, lokale in hiteti na ulice. Formirali so velikanski sprevod, vodila pa ga je železničarska godba s pevskim društvom *Frohsinn* na čelu. Zaprli so vse gostilne in ljudje so v skupinah hiteli na Glavni trg. Veliko bolj sporno kot dejstvo, da so uslužbenci zapuščali svoja delovna mesta, je bilo to, da so malo po 10. uri svoja vrata zaprli tudi na vseh šolah, na gimnaziji in realki. Pouk je bil prekinjen in vse osebje (dijaki in šolarji) je moralo pohiteti na ukazano demonstracijo. Šolarje in dijake so vodili njihovi učitelji in profesorji. Vsi naj bi bili opremljeni z majhnimi zastavami, 'frankfurtericami' ali pa naj bi imeli na prsih in gumbih nemške nacionalne simbole. To je izzvalo val ogorčenja pri slovenskih časnikih.⁶⁴

Tik pred 13. uro je bil Glavni trg po vsej svoji dolžini in širini (od Vetrinjske do Koroške in Stolne ulice) poln protestnikov. Vsi so bili obrnjeni proti zgradbi mestnega magistrata. Množica je bila pripravljena na napad na zgradbo. Pred obokanim prehodom na Rotovski trg so bile zbrane glavne nemške napadalne sile, 'nemško-nacionalni' železničarji iz Maribora in Studencev. Prav tako se je del protestnikov napotil prek Ulice 10. oktobra in Slomškovega trga na dvorišče magistrata, današnji Rotovski trg, od tam pa so imeli dostop do glavne policijske stražarnice v pritličnih prostorih magistrata. Slovenskih stražnikov je bilo le okoli 20. Povelje nad možmi je imel policijski oficir Gulin. Stražarnico magistrata je zaščitil z osmimi do desetimi možmi, z dodatnimi osmimi ali devetimi policijskimi stražniki pa je zaščitil prehod pod magistratom pri kavarni »Rotovž«. Policijska straža je morala protestnike potisniti nazaj z nasajenimi bajoneti. Pri tem naj bi, po poročanju Senekoviča, v zrak izstrelila tudi nekaj opozorilnih strel.⁶⁵

⁶⁰ »Hujškači in razširjevalci«, *Straža*, 10. januar 1919, št. 3, str. 3; »Hujškači«, *Straža*, 10. januar 1919, št. 3, str. 3; »Politični preganjanci«, *Straža*, 17. januar 1919, št. 5, str. 2; »Deželni zbor Nemške Avstrije«, *Straža*, 24. januar 1919, št. 7, 2; »Oskrunjevalci na delu«, *Straža*, 24. januar 1919, št. 7, str. 2; »Kaan grozi«, *Straža*, 27. januar 1919, št. 8, str. 2.

⁶¹ Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 63.

⁶² Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 63; Maister: Prevzem mestne uprave v Mariboru, str. 227.

⁶³ »Graz, 27. Jänner«, *Wiener Zeitung*, 28. Januar 1919, št. 22, str. 5; Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 63, 64.

⁶⁴ PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 4 – Nemške demonstracije 27. januarja 1919, Poročilo SHS državne policijske ekspoziture v Mariboru o dogodkih 27. januarja 1919, brez signature, str. 1; »Krvavi izgredi«, *Mariborski delavec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Ponedeljkovi izgredi v Mariboru«, *Slovenski gospodar*, 30. januar 1919, št. 5, str. 1; »Nemški izgredi v Mariboru«, *Slovenski gospodar*, 30. januar 1919, št. 5, str. 1; »Na zvoniku stolne cerkve«, *Nova doba*, 1. februar 1919, št. 9, str. 1; »Krvavi spopadi v Mariboru«, *Slovenec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Vse-nemške demonstracije v Mariboru«, *Straža*, 27. januar 1919, št. 8, str. 4; »Preveč strahu«, *Mariborski delavec*, 27. januar 1919, št. 21, str. 1; prim. Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 63.

⁶⁵ PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 4 – Nemške demonstracije 27. januarja 1919, Poročilo SHS državne policijske ekspoziture v Mariboru o dogodkih 27. januarja 1919, brez signature, str. 2; Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 110, 111.

Medtem je stanje na trgu postajalo vse bolj napeto in je uhajalo izpod nadzora. Agresivna množica je metala kepe in napadla oborožene stražarje ter jim poskušala iz rok iztrgati puške. Počila naj bi dva revolverjska strela. En projektil naj bi zadel bajonet poddesetnika Vinka Pinterja in odlomljena konica naj bi priletela v glavo korporalu policijske straže Antonu Pučniku. Projektil drugega strela naj bi šel mimo ušesa korporala Lovrenca Zlobca. Tudi med nemškimi protestniki se je začela enotnost mlati. Na eni strani naj bi neka starejša ženska vpila »Vorwärts, vorwärts!«, medtem ko naj bi starejši Nемец protestnike poskušal pomiriti z »*Ruhe! Ruhe! Die Folgen werdet Ihr selber tragen!*«. To ni veliko pomagalo, saj je besna množica izgubila razum. Drugače si ni mogoče razlagati njenih dejanj. Slovenski stražniki naj bi namreč, po Senekovičevih navedbah, proti protestnikom vpili »*Nazaj, nazaj, če ne bomo streljali.*« Vendar razjarjena množica tega ni hotela slišati, ampak je menila, da so oborožene sile potisnili na rob kapitulacije. »*Vorwärts, vorwärts!*«, »*Nicht weichen! Der Sieg ist unser!*«⁶⁶ Potem se je zgodilo nekaj, kar se je vpisalo v mariborsko in štajersko zgodovino kot krvavi ponedeljek.

*Naenkrat je bilo v zrak ustreljenih 50 strel. Eden izmed strel je bil prenizek in potem, ko se je odbil od tovariša, je drugega zadel v glavo. A ljudje se sprva niso umirili. Nihče se ni odzval na opozorilne strele, zato so slovenski vojaki zaradi silobrana začeli streljati med množico. Streljanje je trajalo le pol minute. Množico so strelji le preplašili in zavlada je panika.*⁶⁷

Pod strelji slovenskih pušk je na kraju dogodka obležalo pet mrtvih ljudi, več kot trideset pa naj bi

bilo ranjenih. Podatki o tragičnem dogodku in številu žrtev so različni in se razlikujejo glede na časnike, ki so jih povzemali. Dejstvo je, da sta pred mariborski magistrat kmalu po tragičnem dogodku prišli dve vojaški patrulji. Prva vojaška patrulja pod poveljstvom narednika Matjašiča je štela devet oboroženih mož in naj bi sprva imela nalogo pomagati policijskim organom. Druga vojaška enota pod poveljevanjem poročnika Lederhasa je prispela iz meljske vojašnice. Obe enoti sta dobili nalogo preiskati, kaj se je dejansko zgodilo. Zaprli sta vse dohode do Glavnega trga in preiskali vse hiše in trg. Ugotovljeno je bilo, da je straža na Glavnem trgu izstrelila 47 nabojev iz pušk.⁶⁸

Časniki *Slovenec*, *Slovenski narod* in *Mariborski delavec* so objavili imena žrtev strelav na Glavnem trgu v Mariboru. Zanimivo pri tem je, da so se začele razprave o njihovi nacionalni pripadnosti, saj je bilo ob pogledu na njihove priimke mogoče ugotoviti, da dejansko ni šlo za Nemce.⁶⁹

Od demonstrantov so smrtno zadeti obležali: Hočevar Viktor, lakirnik iz delavnice južnih železnic na koroškem kolodvoru in član mariborske požarne brambe; Bračič Hans, trgovski potnik z Dunaja, poznan kot kurir med mariborskimi Nemci in Gradcem; Petak Justina, žena premikača Južnih železnic; njena sestra Hermina Suppanz, žena strojevodje Južnih železnic;⁷⁰ Loser Friderik, mestni knjigovodja iz Ptuja, in Gornik Johan, kotlar iz delavnice Južnih železnic na koroškem kolodvoru. Naslednjega dne je v bolnišnici umrla Baumak

⁶⁶ 'Naprej, naprej! Ne ustavljajte se. Zmaga je naša!' Prim. Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 110, 111.

⁶⁷ »Ponedeljkovi izgredi v Mariboru«, *Slovenski gospodar*, 30. januar 1919, št. 5, str. 1; »Krvavi spopadi v Mariboru«, *Slovenec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Krvavi dogodki v Mariboru«, *Slovenski narod*, 28. januar 1919, št. 23, str. 2; »Žrtve nemških izgrediv v Mariboru«, *Slovenski narod*, 29. januar 1919, št. 24, str. 2; »Krvavi izgredi«, *Mariborski delavec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Laibach, 27. Jänner«, *Wiener Zeitung*, 28. januar 1919, št. 22, str. 5; prim. Senkovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 110.

V policijskem poročilu državne policijske ekspoziture v Mariboru je zapisano, da je bilo izstreljenih 40 do 50 strel, ki so bili usmerjeni nad glave demonstrantov, a tudi v množico, ki naj bi streljala tudi na vojake.

Podrobneje o streljanju glej: PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 4 – Nemške demonstracije 27. januarja 1919, Poročilo SHS državne policijske ekspoziture v Mariboru o dogodkih 27. januarja 1919, brez signature, str. 3.

⁶⁸ »Ponedeljkovi izgredi v Mariboru«, *Slovenski gospodar*, 30. januar 1919, št. 5, str. 1; »Krvavi spopadi v Mariboru«, *Slovenec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Krvavi dogodki v Mariboru«, *Slovenski narod*, 28. januar 1919, št. 23, str. 2; »Žrtve nemških izgrediv v Mariboru«, *Slovenski narod*, 29. januar 1919, št. 24, str. 2; »Krvavi izgredi«, *Mariborski delavec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Laibach, 27. Jänner«, *Wiener Zeitung*, 28. januar 1919, št. 22, str. 5; »Deutsch-österreich«, *Wiener Abendpost*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Slowenische Gewalttaten in Marburg«, (*Linzer*) *Tagespost*, 28. januar 1919, št. 22, str. 2; »Slawische Brutalitäten«, (*Linzer*) *Tagespost*, 28. januar 1919, št. 22, str. 2; prim. Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 111.

⁶⁹ »Krvavi spopadi v Mariboru«, *Slovenec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Krvavi dogodki v Mariboru«, *Slovenski narod*, 28. januar 1919, št. 23, str. 2; »Žrtve nemških izgrediv v Mariboru«, *Slovenski narod*, 29. januar 1919, št. 24, str. 2; »Krvavi izgredi«, *Mariborski delavec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; Senekovič, Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 112.

⁷⁰ Sestri Justina Petak in Hermina Suppanz sta tragično končali zaradi istega strela, saj naj bi stali ena za drugo, ko ju je ta zadel. Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 112.

*Marija, žena tapetnika, in 2. februarja Hnilička Franc, disponent Goetzove pivovarne.*⁷¹

Posebno tragična je bila usoda pokojne Marije Bubak, ki naj bi se na Glavni trg odpravila le zato, ker je učiteljica, ki je bila pronemško usmerjena, na trg odvedla njeno hčer, ki se ni vrnila domov. V skrbeh, da se ji ne bi kaj zgodilo, naj bi jo Marija Bubak šla iskat in je pri tem tragično končala. Na trgu je bilo veliko ljudi tudi ranjenih. Med njimi je bila velika večina uslužbencev Južnih železnic ali njihovih družinskih članov. Tragično pa je bilo, da so bili med poškodovanimi tudi otroci in mladostniki: dva dijaka državne realke, en gimnazijec in en učenec meščanske šole.⁷²

O dogodkih na Glavnem trgu je takratni Maistrov namestnik, podpolkovnik Cvirn, nemudoma obvestil tudi generala Maistra, ki je tedaj skupaj z ameriško delegacijo obedoval v prostorih Narodnega doma. Tolmač dr. Josip Rapoc je tragične novice posredoval tudi podpolkovniku Milesu. Po poročanju Senekoviča naj bi Milesa dogodki vidno presenetili in pretresli, saj je bil povod za dogajanje njegov obisk v mestu.⁷³

Jaz ne vzamem demonstracij z nemške strani na znanje. Kar se tiče rdečkastih vprašalnih listkov, nikakor ni utemeljena nemška trditev, da je ameriška študijska komisija odredila plebiscit. Jaz sem o tej stvari prvič slišal že v Gradcu, in Gradčani so priznali, da je ta plebiscit insceniran od neodgovornih elementov. Meni je izredno žal, da sem jaz povodom nastopa Nemcev neposredni vzrok nepravilnosti za g. generala in tukajšnjo slovensko civilno upravo. Prosim, da se radi demonstracij pred okrajnim gla-

*varstvom nikogar ne kaznuje. Prepričal sem se, da so se Slovenci pokazali v vsakem oziru zmožni dobre in nepristranske uprave.*⁷⁴

*V poročilu državne policijske ekspoziture v Mariboru o dogodkih 27. januarja 1919 je zapisano, da je policija začasno odredila zaprtje vseh gostiln in kavarn. Odgovornost za demonstracije in tragične dogodke po njih je policijska ekspozitura pripisala mariborskim nemškim političnim vodjem, ki so demonstrante opremljali s 'frankfurtskimi trakovi', zastavicami.*⁷⁵

*Prevladuje mnenje, da so hoteli Nemci s pritegnitvijo vsega neodgovornega 'moba' izzvati incident, ki naj bi dal ententi povod zasesti Maribor in tako onemogočiti slovensko kontrolo nad nemškimi nasilstvi.*⁷⁶

Maribor je bil z dogodki na Glavnem trgu v žarišču, saj je postal osrednja tema nemškega in slovenskega časopisja. Predvsem graško in dunajsko nemško časopisje sta dogodke hoteli izkoristiti kot dokaz za slovensko vodstveno nesposobnost in narodnostno nezrelost. General Maister, podpolkovnik Cvirn in policijski komisar Senekovič so bili označeni za morilce nedolžnih žrtev. Le dan po tragičnih dogodkih v Mariboru je v Gradcu zasedal štajerski deželni zbor. Stranke so pred začetkom zasedanja imele sestanke, na katerih so se dogovorili o možnih reakcijah na mariborske dogodke. »Pod neposrednim vtisom strašnega pokola v Mariboru odpiram zasedanje in besedo predajam predstavnikom posameznih strank štajerskega deželnega zbora«, je dejal deželni glavar Wilhelm Kaan.⁷⁷

⁷¹ »Krvavi spopadi v Mariboru«, *Slovenec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Krvavi dogodki v Mariboru«, *Slovenski narod*, 28. januar 1919, št. 23, str. 2; »Žrtve nemških izgrediv v Mariboru«, *Slovenski narod*, 29. januar 1919, št. 24, str. 2; »Krvavi izgrediv«, *Mariborski delavec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 112.

⁷² Zanimivo je, da so tragično zgodbo časniki dejansko poskušali izkoristiti še za podpihovanje nacionalnih nesoglasij. Tako naj bi dva dneva po tragičnem dogodku na Glavnem trgu med sohami okoli Marijinega kipa kužnega znamenja našli zmrzjeno 10-letno deklico, ki naj bi se tja skrila iz strahu pred dogajanjem. Slovenski mediji so navedbo označili za laž in natolcevanje. Vsekakor je malo verjetno, da bi se to dejansko lahko zgodilo, saj so po dogodku patrolje preiskale ves trg in njegovo okolico in bi deklico zagotovo našli. Glej: »Krvavi izgrediv«, *Mariborski delavec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; glej tudi: Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 112.

⁷³ Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru«, str. 112.

⁷⁴ Tako rekoč vsi slovenski časniki so povzeli besede ameriškega predstavnika, podpolkovnika Milesa ob slovesu, ko je izrekel: »Obenem Vam izražam priznanje za izbornu upravo in red na Vašem ozemlju, kar najbolje in jasno priča, da ste Slovenci sposobni za vladanje.« Prim.: »Krvavi izgrediv«, *Mariborski delavec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Krvavi spopadi v Mariboru«, *Slovenec*, 28. januar 1919, št. 22, str. 1; »Krvavi dogodki v Mariboru«, *Slovenski narod*, 28. januar 1919, št. 23, str. 2; Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru«, str. 112.

⁷⁵ PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 4 – Nemške demonstracije 27. januarja 1919, Poročilo SHS državne policijske ekspoziture v Mariboru o dogodkih 27. januarja 1919, brez signature, str. 3, 4.

⁷⁶ PAM, fond Mestna občina Maribor, Selecta – Ovoj 4 – Nemške demonstracije 27. januarja 1919, Poročilo SHS državne policijske ekspoziture v Mariboru o dogodkih 27. januarja 1919, brez signature, str. 4.

⁷⁷ »Landesversammlung«, *Wiener Zeitung*, 29. januar 1919, št. 23, str. 4; »Deutschoesterreich«, *Wiener Abendpost*, 29. januar 1919, št. 23, str. 2; »Slowenische Gewalttaten in Marburg«, *(Linzer) Tagespost*, 28. januar 1919, št. 22, str. 2; »Slawische Brutalitäten«, *(Linzer) Tagespost*, 28. januar 1919, št. 22, str.

Zasedanje *deželnega zbora* je seveda imelo namen prikazati dogodke v Mariboru v kar se da negativni luči in izpostaviti, da Slovenci oziroma v širšem smislu Jugoslovani nimajo vodstvenih sposobnosti in bi zato bila ob dodelitvi Spodnje Štajerske v okvir njihove države nemška skupnost ogrožena.

Pobudo med deželnimi poslanci je prevzel predstavnik *Velikomemske ljudske stranke* Heinrich Wastian, ki je poudaril, da je spremljal novice iz Maribora z največjo zaskrbljenostjo in ogorčenjem. Po njegovem mnenju so namreč mariborski Nemci hoteli le izkoristiti obisk ameriške študijske komisije, da bi dokazali, da je mesto pretežno nemško.⁷⁸

*Potrebno je izpostaviti, da je odločitev, da gredo ljudje na cesto, padla brez kakršnega koli vplivanja s strani uradnih institucij in je tako tudi brez tega prišlo do uresničitve te ideje. /.../ Brez nasilja, pod načelom nekonfliktnosti naj bi se predstavnikom ameriške študijske komisije prikazal pravi duh starega nemškega mesta ob Dravi.*⁷⁹

Heinrich Wastian je poudaril, da so mariborski Nemci v preteklosti dovolj trpeli in da so bili siti čakanja. Ravno zato naj bi izkoristili priložnost, da bi se ameriški študijski komisiji zahvalili, da jih je obiskala v najtežavnejših trenutkih in jim stala ob strani. Še več! Wastian je v 14. točkah narodne neodvisnosti ameriškega predsednika Wilsona videl odrešitev za avstrijsko nemštvo. Jugoslovansko vojaštvo pod poveljstvom generala Maistra naj bi namreč izvajalo silovite pritiske na prebivalstvo. To je po njegovem mnenju doseglo vrhunec v uboju sedmih ljudi in

več kot šestdesetih ranjenih. »Z bolečino in žalujoci pozdravljamo tiste, ki so kot mučeniki prelili svojo kri za narod in svobodo.« Izpostavil je, da bi morala biti jugoslovanska vojaška uprava v najkrajšem možnem času nadomeščena z oblastjo antantnih sil, saj naj bi le to zagotavljalo varnost nemškega prebivalstva. Od avstrijskega ministrstva za zunanje zadeve pa je zahteval, naj ima posluš za njihove zahteve.⁸⁰

»Do te točke in ne naprej!« so bile besede, ki so bile izrečene v Gradcu ob zasedanju deželne vlade. Strahovladi na jugoslovanskem zasedbenem območju so namreč po mnenju deželne vlade bili izpostavljeni vsi prebivalci; delavci, kmeti in tudi meščani. Najbolj so obžalovali, da je prebivalstvo, ki je v obisku ameriške komisije začutilo upanje na boljšo prihodnost, bilo grobo kaznovano in je zanj celo plačalo s krvjo.⁸¹

*Vsi veliki ideali so črpali moč iz krvi mučenikov, ki so padli za njih. In tako lahko tudi veliki ideali Wilsona črpajo iz krvi, ki je bila prelita v Mariboru, in ostaja upanje, da bo iz njih izšla za nemški narod lepša prihodnost.*⁸²

Štajerski socialni demokrati so zahtevali, da je treba na vsak način zaščititi nemške interese in pre-

2; »Landesversammlung«, *Wiener Zeitung*, 29. januar 1919, št. 23, str. 4; »Deutschösterreich«, *Wiener Zeitung*, 30. januar 1919, št. 24, 10; »Der Deutschenmord in Marburg«, (*Linzer*) *Tagespost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1–2; »Die Opfer in Marburg«, *Mittagblatt der Reichspost*, 30. januar 1919, št. 50, str. 1; »Nach der Marburger Bluttat«, *Reichspost*, 30. januar 1919, št. 49, str. 3; »Graz, 29. Jänner«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Meldungen des Laibacher Korespondenz-Bureauus«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Ein deutschösterreichischer Protest«, *Marburger Zeitung*, 31. januar 1919, št. 24, str. 1.

⁷⁸ »Landesversammlung«, *Wiener Zeitung*, 29. januar 1919, št. 23, str. 4; »Deutschösterreich«, *Wiener Zeitung*, 30. januar 1919, št. 24, str. 10; »Der Deutschenmord in Marburg«, (*Linzer*) *Tagespost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1, 2; »Die Opfer in Marburg«, *Mittagblatt der Reichspost*, 30. januar 1919, št. 50, str. 1; »Nach der Marburger Bluttat«, *Reichspost*, 30. januar 1919, št. 49, str. 3; »Graz, 29. Jänner«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Meldungen des Laibacher Korespondenz-Bureauus«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1.

⁷⁹ »Landesversammlung«, *Wiener Zeitung*, 29. januar 1919, št. 23, str. 4; »Ein deutschösterreichischer Protest«, *Marburger Zeitung*, 31. januar 1919, št. 24, str. 1.

⁸⁰ »Landesversammlung«, *Wiener Zeitung*, 29. januar 1919, št. 23, str. 4; »Deutschösterreich«, *Wiener Zeitung*, 30. januar 1919, št. 24, str. 10; »Der Deutschenmord in Marburg«, (*Linzer*) *Tagespost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1, 2; »Die Opfer in Marburg«, *Mittagblatt der Reichspost*, 30. januar 1919, št. 50, str. 1; »Nach der Marburger Bluttat«, *Reichspost*, 30. januar 1919, št. 49, str. 3; »Graz, 29. Jänner«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Meldungen des Laibacher Korespondenz-Bureauus«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Ein deutschösterreichischer Protest«, *Marburger Zeitung*, 31. januar 1919, št. 24, str. 1.

⁸¹ »Landesversammlung«, *Wiener Zeitung*, 29. januar 1919, št. 23, str. 4; »Deutschösterreich«, *Wiener Zeitung*, 30. januar 1919, št. 24, str. 10; »Der Deutschenmord in Marburg«, (*Linzer*) *Tagespost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1, 2; »Die Opfer in Marburg«, *Mittagblatt der Reichspost*, 30. januar 1919, št. 50, str. 1; »Nach der Marburger Bluttat«, *Reichspost*, 30. januar 1919, št. 49, str. 3; »Graz, 29. Jänner«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Meldungen des Laibacher Korespondenz-Bureauus«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Ein deutschösterreichischer Protest«, *Marburger Zeitung*, 31. januar 1919, št. 24, str. 1.

⁸² »Landesversammlung«, *Wiener Zeitung*, 29. januar 1919, št. 23, str. 4; »Deutschösterreich«, *Wiener Zeitung*, 30. januar 1919, št. 24, str. 10; »Der Deutschenmord in Marburg«, (*Linzer*) *Tagespost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1–2; »Die Opfer in Marburg«, *Mittagblatt der Reichspost*, 30. januar 1919, št. 50, str. 1; »Nach der Marburger Bluttat«, *Reichspost*, 30. januar 1919, št. 49, str. 3; »Graz, 29. Jänner«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Meldungen des Laibacher Korespondenz-Bureauus«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Ein deutschösterreichischer Protest«, *Marburger Zeitung*, 31. januar 1919, št. 24, str. 1.

prečiti nadaljnje 'posiljevanje' jugoslovanskih okupatorjev nemških pravic. To bi lahko dosegli tudi tako, da bi območja Spodnje Štajerske preprosto zasedle vojaške enote antantnih sil.⁸³

V sklepnem govoru je deželni glavar Wilhelm Kaan poudaril, da je bila celotna kronovina Štajerska zgrožena nad kriminalnim dogajanjem, ki se je zgodilo v Mariboru nad nemočnimi Nemci. Že 27. januarja 1919 zvečer je Kaan od avstrijskega ministrstva za zunanje zadeve zahteval, naj vložijo protest pri antantnih silah. Prav tako je poudaril, naj omejijo pravice tudi Slovincem, ki so živeli v Gradcu.⁸⁴

To je bilo izjemno zanimivo, saj je štajerski *deželni zbor* s tem napravil prvi korak k uvajanju recipročnosti narodnostnih pravic, ki jo je kasneje, v 20. letih, nenehno kritiziral.

Dejansko so le dan po dogodkih ukrepale tudi avstrijske institucije na Dunaju. Dogodke v Mariboru so hotele izkoristiti pri reševanju vprašanja pripadnosti ozemlja Spodnje Štajerske na mirovni konferenci v Parizu. Zato se je član državnega sveta dr. Richard Marchl, sicer goreč zagovornik nedeljivosti kronovine Štajerske, sestal z državnim sekretarjem na uradu za zunanje zadeve dr. Josefom Bauerjem. Dr. Marchl je Bauerja obvestil o tem, kaj se je po njegovem mnenju zgodilo v Mariboru, in zahteval, naj avstrijska vlada oziroma avstrijsko ministrstvo za zunanje zadeve vložijo protestno noto pri antantnih silah in predstavnikih mirovne konference. Po njegovem mnenju so namreč dogodki v Mariboru dokazali, da Slovenci niso sposobni voditi narodnostno mešanega območja, hkrati pa je zahteval odškodnino za družine in svojce pokojnih. Bauer je Marchlovi zahtevi ugodil. Avstrijsko ministrstvo za zunanje zadeve je zaradi dogodkov v Mariboru vložilo protestno noto, v katerem je apeliralo, da »se v duhu pravic kulturnih držav civiliziranega sveta slednje ne sme dogajati.«⁸⁵

Dunajski državni zbor je protestno noto posredoval tudi *Komisiji za premirje* (Waffenstillstandskommission) pod italijanskim vodstvom na Dunaju, predsedniku ameriške študijske komisije in britanskemu vojaškemu pooblaščenju. Prav tako je noto

posredoval tudi predstavnikom vseh nevtralnih držav, Združenim državam Amerike in predstavnikom antantnih sil.⁸⁶

Zaradi zaupanja najnovejših zagotovil antante, da do dokončne odločitve o urejanju mejnih vprašanj na mirovni konferenci ni dovoljeno spreminjati ali vplivati na podobo zasedenih ozemelj, je Nemška-Avstrija dopustila zasedbo nemškega poselitvenega prostora s strani češko-slovaških in jugoslovanskih sil. Postopanje Slovencev v Mariboru pa je onemogočalo, da bi brez izbruhov jeze in ogorčenja nemo spremljali nasilništvo do naroda, ki je doslej živel svobodno življenje. V igri sta bila mir in notranji red srednje Evrope. Edino sredstvo, s katerim je bilo mogoče preprečiti prelivanje krvi, je videla nemško-avstrijska vlada v tem, da Maribor s pripadajočo okolico zasedejo britanske enote in ga zaščitijo pred nadaljnjim nasilništvom. K temu je potrebno dodati, da je nemško-avstrijska vlada že prosila za to, da bi se območje 'nevturaliziralo' z ustreznimi vojaškimi garnizijami.⁸⁷

27. januar 1919 je v zgodovini Štajerske in predvsem mesta Maribor ostal zapisan kot eden najbolj črnih trenutkov njegove zgodovine, in je bil dolgo časa vzrok različnih vprašanj, prerokanj in političnih izkoriščanj. Nekdanjemu policijskemu komisarju Senekoviču so se leta 1936 tako zastavljala vprašanja:

Zakaj so voditelji mariborskih in spodnještajerskih Nemcev očitoma zlohotno varali ljudstvo, da je ameriška študijska komisija na Dunaju odredila plebiscit z že omenjenimi svetlo-rdečkastimi vprašalnimi listki? Zakaj so isti voditelji s starim in tudi od Slovencev spoštovanim mestnim županom dr. Schmiedererjem na čelu izrabili prihod Milesove komisije, kateri so hoteli izročiti nabrane plebiscitne podpise za Avstrijo, z organiziranjem in izvedbo hrupne izgredne demonstracije, ne da bi prosili pristojno našo upravo, odnosno vojaško oblastvo za dovoljenje manifestacije v povorki?

Mar niso mogli nabranih glasovnic g. Milesu predati voditelji sami? Zakaj so nagnali na ulice učenec osnovnih in dijake srednjih šol, da sodelujejo v tej

⁸³ »Landesversammlung«, *Wiener Zeitung*, 29. januar 1919, št. 23, str. 4; »Die Opfer in Marburg«, *Mittagblatt der Reichspost*, 30. januar 1919, št. 50, str. 1; »Nach der Marburger Bluttat«, *Reichspost*, 30. januar 1919, št. 49, str. 3; »Graz, 29. Jänner«, *Wiener Abendpost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1.

⁸⁴ »Landesversammlung«, *Wiener Zeitung*, 29. januar 1919, št. 23, str. 4, 5.

⁸⁵ »Der Deutschenmord in Marburg«, (*Linzer*) *Tagespost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Deutschösterreich«, *Wiener Zeitung*, 30. januar 1919, št. 24, str. 10; »Ein deutschösterreichischer Protest«, *Marburger Zeitung*, 31. januar 1919, št. 24, str. 1.

⁸⁶ »Der Deutschenmord in Marburg«, (*Linzer*) *Tagespost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1.

⁸⁷ »Der Deutschenmord in Marburg«, (*Linzer*) *Tagespost*, 30. januar 1919, št. 24, str. 1; »Deutschösterreich«, *Wiener Zeitung*, 30. januar 1919, št. 24, str. 10; »Ein deutschösterreichischer Protest«, *Marburger Zeitung*, 31. januar 1919, št. 24, str. 1; »Ein deutschösterreichischer Protest«, *Marburger Zeitung*, 31. januar 1919, št. 24, str. 1.

*protizakonito prirejani demonstraciji? Zakaj niso demonstracije, ko se je g. Miles pokazal množici raz balkon [sic.] okrajnega glavarstva, zaključili in na pozive pohoda na Glavni trg pred magistrat s primernimi pomirjevalnimi ukrepi reagirali? Zakaj niso na Glavnem trgu zbrane množice držali pod svojo vplivno komando?*⁸⁸

Senekovič je na zastavljena vprašanja ponudil odgovore. Glavni vzrok za demonstracije je videl v tem, da so mariborski Nemci hoteli ameriški študijski komisiji, ki je zbirala gradivo za potrebe mirovne konference v Parizu, predstaviti nerealno sliko o volji prebivalstva glede pripadnosti Maribora in njegove okolice Republik nemški Avstriji. Maribor so hoteli predstaviti kot nemško mesto, čeprav ali ravno zato, ker so se zavedali, da je bila bližnja okolica mesta slovenska. Glasovnice so dajali v podpis nemškemu ali 'nemškutarskemu' prebivalstvu, ki ga je bilo še vedno veliko. Časnik *Straža* se je odločno zavzemal za to, da bi Slovenci začeli verjeti v prihodnost slovenskega naroda in skupne jugoslovanske države. Zato so morali ljudje prenehati živeti v preteklosti in pragmatično čakati, kaj se bo zgodilo. Zlo so videli v tako imenovani »polinteligenci«, ki je med preprostim (torej podeželskim) prebivalstvom širila dvome o obstoju jugoslovanske države.⁸⁹

*Odločno poudarjamo, da Slovenec, ki še danes dvomi, kam bo spadal Maribor in ki plaho kakor zajc vprašuje: 'Kaj praviš, a bo Maribor slovenski?', da tak človek s svojim srcem ni naš.'*⁹⁰

Senekovičeve ugotovitve na prvi pogled držijo, a je pri svojem razmišljanju bil tudi naiven. Res je, da so Nemci hoteli pokazati nemški značaj Maribora in njegove okolice in da so to storili brez 'uradnega' dovoljenja. Vendar je dejstvo, da dovoljenja za protislovensko demonstracijo med bivanjem tujih predstavnikov, ki so usodo prihodnosti mesta držali v svojih rokah, nikoli ne bi dovolili. Maister in Pfeifer nikoli ne bi dopustila, da bi mariborsko nemštvo izvedlo legalno demonstracijo, ker bi lahko to škodovalo potencialno jugoslovanski delegaciji na mirovni konferenci v Parizu.⁹¹

Tudi vprašanje, zakaj množica Milesu ni pustila do besede na oknu glavarstva ter se je nato razšla,

je nenavadno. V tistem trenutku je namreč nadzor nad razmerami že zdavnaj ušel iz rok. Ne slovenski, kaj šele nemški predstavniki, tedaj množice več niso imeli pod nadzorom in tako se je zelo hitro preselila na Glavni trg, tam pa se je zgodil tragični epilog zgodbe. Množica je iniciativo vzela v svoje roke in hotela, tudi s silo, če bi bilo treba, povrniti staro stanje, torej nemško oblast v mestu. Strinjam pa se s Senekovičevim razmišljanjem glede udeležbe otrok, dijakov. To je bilo nedopustno in je kazalo na poskus pridobivanja najmlajših generacij, četudi Slovencev, za nemške interese.

Slovenski časniki so bili v dneh po mariborski tragediji polni čustvenih zapisov in razmišljanj, v njih pa so uredništva svoje bralce, Slovence, spodbujala, naj zdržijo v boju za svoje narodnostne cilje.⁹²

*Mirno in sigurno pa lahko rečemo: Maribor ne bo nikdar več nemško mesto. Mesto Maribor in vse Slovenske gorice do Špilja je zagotovljeno slovenska posest.*⁹³

Vendar usoda Spodnje Štajerske in njenih mest že zdavnaj ni bila več v rokah preprostega prebivalstva, ampak se je preselila na politični parket veličastnih dvoran francoskega glavnega mesta, kjer se je začela konferenca, ki je odločala o usodi slovenskega naroda.

Viri in literatura

Viri

Pokrajinski arhiv Maribor (PAM):

- fond Mestne občine Maribor 1914–1929 – sejni spisi mestnega sosveta
- fond Mestne občine Maribor - Selecta – Spisi o narodnopolitičnih bojih in prevratu (1887–1925)
- fond Mestne občine Maribor 1918–1924 – Narodni svet za Štajersko

Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani

Časopisi

- Deutsche Wacht
- Linzer Teagespost
- Tagespost
- Marburger Zeitung
- Mariborski delavec

⁸⁸ Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 114.

⁸⁹ »Tistim, ki tarnajo in javkajo«, *Straža*, 3. februar 1919, št. 10, str. 1.

⁹⁰ Prav tam, 1.

⁹¹ Senekovič: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru«, str. 114.

⁹² »Tistim, ki tarnajo in javkajo«, *Straža*, 3. februar 1919, št. 10, str. 1; Senekovič, Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru, str. 114.

⁹³ »Tistim, ki tarnajo in javkajo«, *Straža*, 3. februar 1919, št. 10, str. 1.

- Reichspost
- Slovenec: političen list za slovenski narod
- Straža: neodvisen političen list za slovensko ljudstvo
- Slovenski gospodar: podučiven list za slovensko ljudstvo
- Slovenski narod
- Wiener Tageszeitung

Literatura

Bister, Feliks: *Majestät, es ist zu spät. Anton Korosec und die slovenische Politik im Wiener Reichsrat bis 1918*. Wien; Köln; Weimar: Böhlau, 1995.

Hartman, Bruno: *Rudolf Maister (Znameniti Slovenci)*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1989.

Hartman, Bruno: *Rudolf Maister, general in pesnik*. Ljubljana: DZS, 1998.

Hartman, Bruno: *Rudolf Maister, general in pesnik*. Ljubljana: DZS, 2006.

Jenuš, Gregor: Štajersko vprašanje in vloga dr. Franca Kovačiča na pariški mirovni konferenci. V: *Studia Historica Slovenica* 9 (2009), št. 2–3, str. 669–690.

Jerič, Josip: Narodni svet. V: *Slovinci v desetletju 1918–1928. Zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine* (ur. Josip Mal). Ljubljana: Leonova družba, 1928.

Lipušček, Uroš: *Ave Wilson. ZDA in prekrajanje Slovenije v Versaillesu 1919–1920*. Ljubljana: Sophia, 2003.

Maister, Rudolf: Prevzem mestne uprave v Mariboru, dne 2. januarja 1919. V: *Kronika slovenskih mest* 1 (1934), št. 3, str. 227–231.

Mikuž, Metod: *Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917–1941*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1965.

Potočnik, Dragan: *Kulturno dogajanje v Mariboru v letih 1918–1941*. Maribor: Litera, 2003.

Potočnik, Dragan: *Zgodovinske okoliščine delovanja generala Rudolfa Maistra na Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju*. Ljubljana: Koščak, 2008.

Ravnihar, Vladimir: *Mojega življenja pot. Spomini dr. Vladimira Ravniharja* (ur. Janez Cvirn). Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 1997 (Historia: znanstvena zbirka Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; 2).

Ribnikar, Peter: *Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo 1918–1921, I. del*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1999 (dalje: Ribnikar: *Sejni zapisniki, I. del*).

Senekovič, Ivan: Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru. V: *Kronika slovenskih mest* 3 (1936), št. 1, str. 110–114.

Slavič, Matija: Državni prevrat v mariborski oblasti. V: *Slovinci v desetletju 1918–1928. Zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine* (ur. Josip Mal). Ljubljana: Leonova družba, 1928, str. 215–269.

Slovenska novejša zgodovina: Od programa Zedinjenja Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992, knjiga 1 (ur. Fischer Jasna). Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005.

Ude, Lojze: Boj za Maribor in štajersko Podravje v letu 1918–1919. V: *Boj za Maribor 1918–1919. Spominski zbornik ob sedemdesetletnici bojev za Maribor in severno mejo na Slovenskem Štajerskem* (ur. Janez Švajncar). Maribor: Obzorja, 1988, str. 84–128.

Ude, Lojze: Rudolf Maister. Ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo. V: *Zgodovinski časopis* 15 (1979), št. 1–2, str. 370–383.

Zadravec, Mojca: *Mestna občina Mariborska 1919–1921, diplomsko delo*. Maribor: [M. Zadravec], 2010.

Zusammenfassung

»ES GIBT EINEN MEISTER ÜBER ALLE IRDISCHE MAISTER.«
 ÖSTERREICHISCHE REAKTIONEN AUF RUDOLF MAISTERS MACHTÜBERNAHME IN MARBURG UND IN DER UNTERSTEIERMARK IN DEN JAHREN 1918–1919

Angeregt durch die Ideen des amerikanischen Präsidenten Woodrow Wilson und durch die außergewöhnlich starke Reaktion der slowenischen Bevölkerung in der sogenannten Deklarationsbewegung, begannen die slowenischen Politiker mit den Vorbereitungen auf die Zeit nach dem Ende des Ersten Weltkriegs. Mit dessen Fortdauer wurde es immer deutlicher, dass die österreichisch-ungarische Monarchie den Krieg nicht überleben wird. Dessen war sich offenbar auch der amerikanische Präsident Wilson bewusst, der sich im Sommer 1918 für das Recht der habsburgischen Völker nach nationaler Selbstbestimmung aussprach. Nach der Gründung des Nationalen Rats in Laibach und Zagreb und nachdem die Ententemächte grünes Licht gaben, kam es Ende Oktober 1918 zunächst zur Gründung des SHS-Staates der Slowenen, Kroaten und Serben und nach der Vereinigung mit dem Königreich Serbien am 1. Dezember 1918 zur Bildung des Königreichs der Serben, Kroaten und Slowenen.

Die Marburger Deutschen spürten relativ rasch, dass in Marburg ein neuer Wind wehte, obwohl sie

am Kriegsende noch immer hofften, dass die Untersteiermark zur neu entstandenen Republik Deutsch-Österreich kommen werde. Da die Herrschaft über das Gebiet der Untersteiermark mit Kriegsende sowohl Deutsche als Slowenen forderten, wurde es klar, dass dessen Schicksal auf der Friedenskonferenz in Paris bestimmt werden würde.

Zwischen Marburgs Deutschen und Slowenen begann ein Kampf um die Vormachtstellung in der Stadt und im Land. Im November 1918 gelang es General Rudolf Maister mit einer Militäraktion, die deutsche »grüne Garde« zu entwaffnen, »Schutzwehr« genannte militärische Einheiten, die zum Schutz der deutschen Kultur und des deutschen Vermögens in der Stadt gebildet worden waren. Aufgrund der nationalen Unruhen und der deutschen Angriffe auf die slowenische Bevölkerung ließ General Maister Anfang Januar 1919 zur Beruhigung der deutschen Ausschreitungen als Geisel 21 angesehene Marburger Deutsche verhaften. Den Höhepunkt der Unstimmigkeiten in der Umsturzzeit stellte der 27.

Januar 1919 dar. Dieser Tag ist in die Geschichte der slowenischen Steiermark (Štajerska) und vor allem der Stadt Marburg (Maribor) als einer der schwärzesten Augenblicke eingegangen, der lange Zeit das Resultat unterschiedlicher Fragen, Vorwürfe und politischer Ausnutzungen war. Der Tod von Protestlern auf dem Marburger Hauptplatz bestätigte die Angst der Deutschen, dass mit der jugoslawischen Machtübernahme ihre Grundwerte (Leben, Vermögen und persönliche Freiheit) gefährdet wären.

In der Zeit, als die politische Elite in den prächtigen Sälen der französischen Hauptstadt über das Schicksal des slowenischen und des deutschen Volkes bestimmte, begann Anfang 1919 im slowenischen Gebiet die Auswechslung der deutschen Beamtenschaft und die Einführung des Slowenischen als Amtssprache. Marburg begann allmählich ein slowenisches Erscheinungsbild zu erhalten. Die Beherrschung der slowenischen Sprache bekam eine zentrale Bedeutung für die Bekleidung öffentlicher Ämter, im Schulwesen und in der Kultur.